

DOĞUMUNUN 100.YIL DÖNÜMÜNDE MUHTAR AVEZOV

Halkımızın birey oğullarından biri, Kazakların büyük yazarı, bilgin alim, üstat ve düşünce ormanının büyük çınarı olan Muhtar Avezov, halk bilimlerinin de müjdecisidir. Her halkın sadece kendisine has özellikleri, kültürü, zihniyeti, gelenek göreneklere oluyor. Bunları eserlerinde derinden inceleyip, kendine özgü bir yorum yaratarak, eğitim biliminin gelişmesini sağladı. Kazak halkının milli yapısı, M. Avezov'dan önce her yönüyle araştırılmadı diyebiliriz. Sebebi, Sovyetler Birliği'ne dahil olan Kazaklar için bu imkan sağlanmadı.

Zamanımızda Kazak halkının iç etnik münasebetlerinin farklı mana ve değerini araştırmak, gençlere bildirmek, bu mirası yeni neslin yaşamının temel kaidesi, gelenek ve zevki haline getirmek, günümüzdeki Kazak eğitiminin özünü oluşturmaktadır. Muhtar Avezov, bize bıraktığı miraslarında dava, tartışma anlarındaki hazır cevap kadıların adaleti ve bilginliklerini, Kazak büyüklerinin özel sesini, yoğun ilham ve ustalık yorumuyla günümüze duyurabilmiştir. Muhtar Avezov için, Kazaklar büyüklerine değer verip saygı duyar, karşılaştığı büyüğüne "Assalamayaleyküm", ya da "aleykümselam" diye dua edip, saygı gösterip baş köşeden yer vermiştir. "Büyükler küçüklere yaşam tecrübesi verir, hayatta gördükleri, bildikleri var.", "Büyüklerin sözü vacip", "İhtiyar sözü ilahur", "İhtiyarı varın nasibi var", "Büyüğünü büyüten el küçülmez, diye halk zihniyetini yaratmıştır.

Eğitim yönünden söylenen bu önemli sözlerin, gençler için manevi esas oluşturduğunu Kazakistan halk yazarı, Profesör Tursınhan Abdurahöankızı'nın şu ifadesi göstermektedir: "1944 yılında, M. O. Avezov'un 'Abay Jolu' epik romanının birinci kitabı çıkmıştı. Ben, o kitabı büyük bir coşku ile okuduğumuzu, ama kitaptaki Dermen karakterini kimsenin tanımadığını söyledim. Muhtar ağa 'E, öyle mi?', diye şaşırarak, 'Demen'i bilmemeniz doğru, çünkü o tarihi değil, edebi karakter', dedi bana." (ABDİRAHMANKIZI, 1997)

Bu yüzyılın başında Kazak halkının sosyal hayatını değiştirme çabasında bulunan M. Avezov eserlerinde "beşiğini düzelt", diye önce kız çocuklarının eğitimi problemlerinin çözülmesi gerektiğini gündeme getirdi. M. Avezov'un "Abay Jolu" romanındaki Kodar ve Kamca olayı ile ilgili Kunanbay'ın cezasını caiz görmesi, halk eğitimi

Cumahan ISKAKOV- Jakıp BİDANOV
M. Avezov Güney Kazakistan Eğt. Ü.
Eğt. Bilimler Kandidatı

Kazak Türkçesinden Aktaran:
Banu MUHYAEVA

ve nesil temizliği uğruna verdiği mücadele görüntüsüdür.

M. Avezov eserlerindeki düşünceler, neslin eğitimindeki hedefleridir. Devlet ve halkın temeli, geleceğin toplumun itici gücü gençlerin eğitimine büyük önem verip yönlendirdi, "iyiden şerafet" atasözünü halk boşuna söylemese gerek. Bu sırada Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı N. Nazarbayev'in desteği gelecek gençlerinin ilim ve sanat yolunu açan, "Gelecek" programı M. Avezov'un eğitim meselesinin tarihi devamıdır.

M. Avezov, "Abay Jolu" tarihi romanını yazmakla birlikte romanın eğitim yönünün anlatan yöntemleri de belirtiyor. Alimin getirdiği Kazak edebiyatı tenkidinin bir alam "Abay tanıtımı" teşekkül etti. M. Avezov bu alanın yöntemlerini 1933 - 1934 yıllardan itibaren başlıyor.

Abay tanıtımının hedefleri Abay'ın dünya görüşü, dili, metin tenkit araştırması Doğu klasiklerine ilgisi v.b. fikirlerini ileri sürdü. Neticede Abay sadece şair olarak değil, eğitimi, söz sanatının öğütçüsü, üstat, ruh bilimcisi, halkın seven milliyetçi olarak değerlendirildi. Abay milliyetçiliği M. Avezov yorumunda milletin milliyet olarak teşekkül etmesinden itibaren birleştirici güç olarak görünüyor.

Muhtar'ın milliyet duygusu, azınlığına rağmen her şeyin alt üst olduğu buhranlı dönemlerinde türlü değişikliklere rağmen milli özelliklerini korumayı başarabilen ve sosyal gelişmenin belli kademesine ulaşabilen milliyet duygusudur. Yetenekli yazar eserlerinde zengin halk dilinden yararlanmakla birlikte Ibray Altınсарın, Abay Kunanbayev, Şakarım Kudayberdiyev temelini oluşturan yazılı edebiyat geleneğinin, eğitim amacı olarak takdim etti.

Ustatların bugüne kadar "Avezov diline denk dil nerede!.." tarzındaki hayranlık, iç dünyalarının büyük yazara duyduğu özleminin belirtirleridir.

Muhtar Omathanoğlu, Milli eğitim ve psikoloji sahasında da fikirleri ve düşüncelerini ileri sürdü. Onlar: "Bilim mutluluk direği, bilimsiz baht başkasının nasibi", "Kitap, emeğin manevi desteği", "Kitap düşünce kaynağı", "halk ve halkı, insan ve insanı aynı seviyeye ulaştıracak olan bilimdir."

M. Avezov hayatının en verimli dönemlerini felsefe, eğitim ve öğretime bağışladı. Bu

problemlerim araştırması 1918 yılından 1961 yılına kadar 43 yıllık bir dönemi kapsıyor.

1918 yılında "Abay" dergisinin I. sayısında "Bilim" adlı geniş bir makale yayınlanıyor. "İnsaniyetin kötü niyetli yaradılışından değil, ortamının etkisinden cehalet tesirli oluyor. Toplumun insani değerleri genç neslin eğitilmesinden geliyor. Düşünmek için okumak gerekir. Okumak çok yönlü bilgilendirmekten, hakikate inandırmaktan, insanların kalbine iyilik yerleştirmekten gelmektedir.

Kazak toplumu medeniyetinin kendine özgü kendi durumuna uygun yolu olmalı düşüncesinin taraftarıdır. 1918 yılında, "Abay" dergisinde yayınlanan "Medeniyet Milliyet" makalesinde "İlim ve medeniyet bütün dünyanın altın kolyesidir. Bu günlerde bilim ve medeniyet toprağı, suyu, havayı, göğü, yıldızı yönetmektedir" diye yazdı.

İnsan yaşamındaki öğretmenin rolü de Muhtar Omarhanoğlu'nun dikkatinden kaçmadı. O, merak duygusunun öğretmenlere has değer olduğunu daima belirtti. 1918 yılında Abay dergisinin II. sayısında yayınlanan "Öğretim" adlı makalesinde "Öğretmenler zamanın getirdiği taleplerin farkında olup, insanlığın düşmanı cahillik ve karanlık baskısına karşı mücadele eden, insan tarihindeki bütün şöhretli ve iyi işleri devam ettiren insanlar olmalıdır.", dedi. Öğretime ait değerleri, gelecekteki öğretmenleri hazırlamadaki eksiklikleri ortadan kaldırmanın yöntemlerini belirledi. Onlar derslerde konularına hakim olmalı, dersin amacını, öğretim amaçları ve yöntemlerini iyi bilmeli, daima öğretmenlik ustalığını geliştirmelidir. Eğitim ve öğretimdeki ruhbilim ve okutma yöntemlerinin önemini, uzmanlık alan ve öğrencilerin sevmek, onlara ve anne babalarına medeniyet ve bilim yönünden örnek insanlar olmalıdır ", diye söyledi.

M. Avezov'un eğitim meselesini önemsemediği tarafı yoktur. Dışarıdan basit görünen öğrencinin derste oturup kalmasından başlayarak konuşmadaki sesi ve davranışlarına kadar meselelere cidden dikkat eden öğretmendir.

Kazakistan Cumhuriyeti Milli İlimler Akademisi Zeynolla Kabdolav, Kazakların bilgin yazarı, büyük üstadı Muhtar Avezov'un doğumunun 100. yıl dönümü münasebetiyle "Egemen Kazakistan" gazetesinde 1997 yılı 18 Mayıs'ında yayınladığı "Benim Avezov'um"

eserinde ustadı hakkında "O, muhteşemdir! Üniversite dersanesine büyük geliyordu... O, dersaneye göz ucundan ışın saçıp, sol göz kapağını azıcık kaldırıp, gülümseyerek girerdi. Fakat bu renk uzun sürmezdi; yanaklarındaki gülümseme izlerini hemen kaldırıp, azıcık kaşlarını çatarak, boğazını çekerdi. Burada sevimli bir gururluluk vardı. Kendisine her şey yakışırdı. İri yapılı vücudu, geniş omuzları, yüksek gövde... M. Avezov girince geniş oda, profesörün ders verdiği dershaneden tiyatro kulübüne dönüşürdü. Öğretmen masası, onun yanındaki kürsünün bulunduğu merdivenli alan sahne gibi, öğrencilerin oturduğu salondan yarım metre yükseklikteydi", diye Avezov'un öğretmenlik ustahlığına hayranlık duyuyor.

M. O. Avezov hem yazar, ham alim, hem "Kazakistan Edebiyat Tarihini" okutmak yöntemlerini belirleyen eğitimcidir. 1927 1991 yılları arasında birkaç defa basılan onun "Kazak Edebiyatı Tarihi" ders kitabı yöntem bilim çalışmasıdır. 1929 yılında Kazakistan'ın eski başkenti Kızılorda'da basılan "Yeni Köy" adlı ders kitabı Kazak eğitim ve öğretim sahasının başarılı çalışmalarındandır. Büyük deha sahibi, bu ders kitabında halkımızın asırlarca atadan öğula

devam edile gelen manevi mirasının eğitimdeki rolünü incelemektedir. Muhtar Omerhanov büyük yazar olmakla birlikte milli özelliklerin zevk, zihniyet ve geleneği sosyal milli önemini inceleyip, bu hususları eserlerinde kullanabilen ruhbilimcisi (psikolog). Örneğin onun "Kazak halkının şairane yeteneği, kabiliyeti, ayrıca şair tipini ortaya çıkardı", diye yorumu, Milli psikoloji ilmine katılan bir düşüncedir. Özellikle " aklın ne kadar geliştiği, onun meseleyi çözmesine bağlıdır ", fikri, insan kabiliyetini değerlendirmesidir. Onun " asilin asli insan ruhu ve düşüncesi ", " Ömür akımını bilmek vardır, derin anlamak vardır ", " İlim sadece kendine özgü toprağı tanımıyor, serbesttir, vatansızdır, annesiz zattır ", fikirleri insan ruh biliminin imkanlarını belirten düşünceleridir. Kazakistan bağımsız devlet olarak kendine özgü asil değerlerini toplayıp, onların vatanına hizmetini canlandırmaya çaba gösteren çalışmalar yapmaktadır. Büyük yazarın eserlerinin 50 cilt akademik baskısına hazırlık çalışmaları, Kazak halkının manevi hayatının en büyük başarısı olacaktır. M. Avezov'un hayatı ve sanatkarlığı, eğitimciler için en iyi yöntem bilimi örneği olacağı şüphesizdir.